

Strategické partnerství Evropské unie a Číny: Investiční nástup ČLR ve východní a jihovýchodní periferii EU

Verze pro prezentaci v Eurocentru, 7. 3. 2013

Rudolf Fürst a výzkumný tým:

Filip Tesař, Gabriela Pleschová, Karel Svoboda a Justyna Szczudlik-Tatar.

Ústav mezinárodních vztahů, s podporou grantu TAČR Omega.

- **strategické partnerství EU-ČLR**

- Rapidní nárůst zájmu Čínské lidové republiky (ČLR) o region bývalé východní Evropy, jak byla v ČLR geograficky a politicky chápána v době studené války
- **Další paralelní multilaterální uskupení** ? Nové regionálního partnerství mezi ČLR a 16 zeměmi post-komunistické Evropy vzešlo na ustavujícím setkání ve Varšavě v dubnu 2012
- **Metodologie:** z otevřených webových zdrojů - vládních institucí a think-tanků; odborných časopisů a médií; interview v jednotlivých zemích šestnáctky (Albánie, Bulharsko, Bosna a Hercegovina, Česká republika, Estonsko, Chorvatsko, Kosovo, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Srbsko). Nad rámec VE-16 ještě zařazeny Bělorusko, Moldávie a Ukrajina, a také Řecko. Členové autorského týmu ke každé zemi vypracovali individuální podpůrné studie, ze kterých nakonec vzešla editovaná souhrnná analýza.

Výzkumný cíl: Analyzovat vztahy ČLR – VE 16 + 3, vytipovat strategické zájmy aktérů VE-16 (+3) vůči ČLR i postavení ČR v této nové struktuře.

EU-ČLR strategické partnerství: EU soft-partner, největší obchodní partner (příjemce exportů) ČLR

- Oboustranné zklamání:
 EU: obchod – exporty, investice, LP, zahraniční politika, ekologie
 Peking: MES, zbrojní embargo, „podivnost“ EU
- ČLR: uplatnění multilaterální i bilaterální politiky
- Nadstandardní bilaterální kontakty s individuálními členskými zeměmi EU (Německo, Francie, Velká Británie, Španělsko, Polsko, Itálie)
- Obtíže Eurozóny, sliby půjček, ČLR nakupuje dluhopisy akutně zadlužených států (Španělsko, Itálie, Řecko, Irsko)
- Osa Berlín – Peking: NSR velmi kritická, ale agenda již intenzivní jako Brusel-Peking; I když export do ČLR je v Německu (7%) zatím na třetím místě, s pokračujícím

poklesem Francie (1.) a USA (2.) relevance čínského trhu nadále roste. (Hans Kundnani a Jonas Parello-Plesner: *China and Germany: Why the Emerging Special Relationship Matters for Europe*, Policy Brief, European Council on Foreign Relations (ECFR), London, May 2012.)

- Peking přizpůsobuje koncept své ekonomicky založené politiky vůči EU jednak od multilaterální směrem k více bilaterální platformě; geograficky posiluje význam jihovýchodní a východní periferie Evropy, při zachování pozic v Evropě západní.

Čínské akvizice v EU

Globální ekonomická krize v roce 2008 + aktuální problémy Eurozóny + globální investiční boom ČLR. Krize v Evropě činí nabídky do investic více lukrativní - silný kurs RMB. Převaha ekonomické agendy v rámci EU-ČLR strategickém partnerství zůstává stále evidentní (ČLR je druhým největším obchodním partnerem po USA).

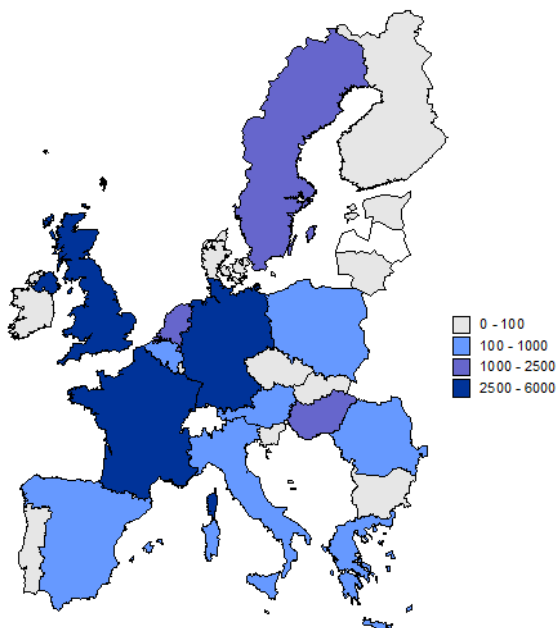
Podíl vývozu EU-27 do Číny: export pro potenciálně obrovský trh ČLR o dvě desetinná místa těsně za exportem do Švýcarska v roce 2011.

Vývozy do ČLR mají však rostoucí trend: v roce 2011 o 20, 3%, s obchodním deficitem 155 mld. €, sníženým oproti předcházejícímu roku o 9%. V roce 2012 export EU nadále rostl (v půlroční statistice o 10,9%) při stejné úrovni importů jako v r. 2011 (Údaje EK) Tento vývoj naznačuje postupné vyrovnávání obchodní bilance v důsledku růstu exportů EU a snižujícího růstu importů z ČLR.

Investiční zájem ČLR o Evropu: Je Evropa specifická v čínské globální investiční strategii?
NE

Zájem investorů z ČLR se jako v ostatních světadílech a teritoriích soustřeďuje na strategické nerostné suroviny, dopravní a logistická centra, energetiku, progresivní technologie, média, výstavbu v oblasti infrastruktury, telekomunikací, dále na nákup státy garantovaných dluhopisů, na pronájem zemědělské půdy. I když byla ve struktuře globálních PZI Číny (317 mld. USD) v roce 2010 Evropa zatím jen na úrovni 5% (tj. 16 mld. USD), byla nejrychleji rostoucí destinací čínských PZI na světě od roku 2008.

PZI ČLR do EU-27 v letech 2000-2011:

(Zdroj: China invests in Europe, Rhodium Group, s. 37)

PZI ČLR do zemí EU-27, období 2000-2011:

Investice z ČLR v letech 2000-2011 směřovaly zejména (85%) do „starých zemí“ EU-15, hlavně do **Francie** (5,7 mld. USD), **Velké Británie** (3,7%) a **Německa** (2,5%). Velké investice z ČLR se realizovaly také v **Maďarsku** (prodej chemického závodu Borsodchem firmě Yantai Wanhua, 1,9 mld. USD) a **Řecku** (dlouhodobý pronájem přístavu Pireus čínskému COSCO). Ve Švédsku vzbudil pozornost prodej firmy Volvo (1,5 mld. USD).

(Thilo Hanemann and Daniel H. Rosen, *Chinese Direct Investments in the EU, 2000-2011: Patterns, Impacts and Policy Implications*, Rhodium Group study, June 2012,

http://rhgroup.net/wpcontent/uploads/2012/06/RHG_ChinaInvestsInEurope_June2012.pdf, s.38.)

Na čínských investicích do Evropy se výrazně podílejí **vstupy do skupiny zemí EFTA** (European Free Trade Association), zejména do Švýcarska a Norska, v rozmezí let 2000-2011 v hodnotě 13 mld. USD, tj. více jak polovina úhrnu zemí EU v témže období.

Proklamovaná **ochota Číny investovat v Evropě do státních dluhopisů** budí velkou pozornost, zejména v případě zadlužených států: Řecka, Španělska, Maďarska, Irska, Francie, Portugalska, ale i ostatních členů EU-27. Rétorika v duchu rutinní ekonomické diplomacie, sliby masivních investic: **ve skutečnosti za očekáváním**. (Španělsku v roce 2010 slíben

nákup dluhopisů za 1 mld. €, transakce však dosáhla jen 400 mil. €; podobných oznámení obvykle pronášel čínský premiér Wen Jiabao během svých oficiálních cest celou řadu (Německo, Velká Británie, Maďarsko).

- **Skutečná hodnota provedených nákupů zpravidla málo transparentní.** Trend přesunu podílu od amerických dluhopisů k evropským je ale považován za evidentní, zda skutečně podíl státních rezerv ČLR činí médii odhadovaných **přibližně 25% v evropských dluhopisech, nelze doložit.** V EU neexistuje jednotná dluhová politika a jednotlivé státy soutěží o přízeň zahraničních věřitelů.¹
- **Málo transparentní je ostatně i struktura čínských korporací a podniků,** které v Evropě investují. Privátní čínské podniky bývají ve skutečnosti často napojeny na organizační strukturu státem vlastněných a řízených podniků a korporací, navíc disponují státními subvencemi. Tato skutečnost přináší prvky nekalé konkurence a pochyby o plnění standardů WTO. Některé tzv. soukromé podniky, typicky např. Huawei, jsou podezřívány ze skryté řídicí stranické kontroly a napojení na vojenské kruhy v ČLR. Zatímco EU nemá striktní (pokud vůbec) kontrolu nad vstupem zahraničních – mimo-unijních investic a nabízí poměrně širokou otevřenost pro zahraniční investory, v ČLR existuje naopak velmi tuhá byrokratická kontrola a uplatňují se procentuální limity pro vstup do vybraných odvětví, jako například telekomunikace a finanční služby.
- **Pochybnosti o politických a bezpečnostních konsekvencích** čínské investiční aktivity se točí okolo následujícího okruhu otázek:

Skeptikové - realisté: Optimisté - liberálové:

Souhrn:

Příklon ke skeptickému resp. optimistickému stanovisku je třeba aplikovat na konkrétní případy. Čína se jako investor a obchodní partner chová podobně jako ostatní země v rámci sdružení BRICS. Existuje nepoměr mezi nízkou koordinovaností finančních politik zemí EU a podmínkami pro vstup mimo-unijního kapitálu, zatímco ČLR je typickým státem udržujícím striktní kontrolu a bránící zahraničnímu kapitálu vstoupit do vybraných strategických resortů.

¹ Godement, Parello-Plesner, Richard, Scramble for Europe, ECFR, 2011, tamtéž, s. 3-5.

Působení čínské podnikatelské praxe, vycházející z reálných zvyklostí v ČLR, může podryvat hospodářské prostředí v EU.

ČLR - VE-16 versus EU-ČLR strategické partnerství: Proč usiluje ČLR o dělení partnerských států na východní země a staré členy EU?

- **ČLR objevuje východní Evropu:** Summit ČLR + VE-16 v dubnu 2012 ve Varšavě, Wen Jiabao: tzv. „Dvanáctibodový program“, došlo ke kvalitativnímu navýšení bilaterálních vztahů ČLR s těmito státy na multilaterální úroveň, uvnitř již existujícího strategického partnerství EU-ČLR.
- **Peking zesiluje tlak na Brusel** – nejen prostřednictvím asertivní politiky vůči celé EU, a také prostřednictvím bilaterální agendy s velkými zeměmi EU, ale navíc ještě sám zakládá další multilaterální strukturu, ve které evropští partneři (resp. východní a jihovýchodní outsideři) nevystupují jako koherentní a institucionálně propojená skupina, a kdy centrum tohoto multilaterálního společenství je vřazeno do řídicí státní struktury ČLR prostřednictvím zvláštního Sekretariátu, který sídlí přímo na Ministerstvu zahraničí ČLR, a kterému předsedá zástupce ministra zahraničí Song Tao (Sung Tchao).

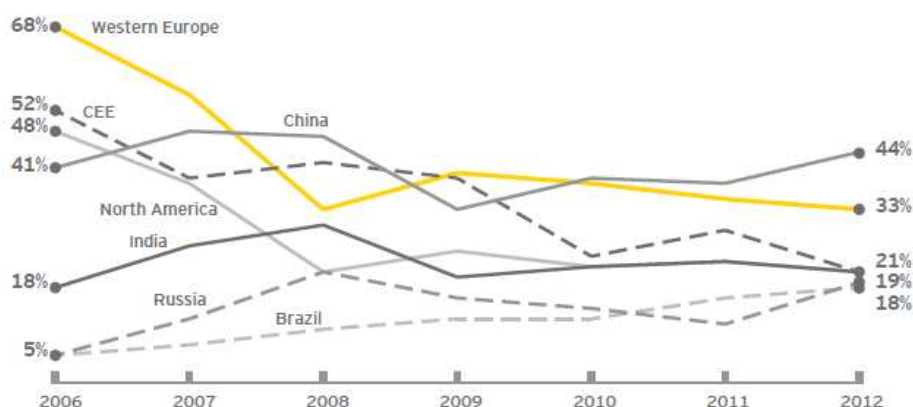
Země VE-16 (+3) sice nepředstavují tak lukrativní trh jako EU-27, přesto nejsou irelevantní, dohromady asi 1/3 trhu EU se 123 milióny obyvatel. Mají rostoucí HDP, rostoucí spotřebitelskou poptávku, některé disponují nerostnými zásobami, zemědělskou půdou, mají výhodnou geografickou polohu (zejména střední Evropa a státy s přístupem do Středozemního moře), představují alternativní obchodní trasy do bohatších regionů uvnitř EU-27, umožňují celní a daňový vstup na jednotný trh EU – leckdy méně striktní než v západní a severní Evropě, nabízí levnější pracovní trhy, disponují moderními technologiemi a technologickou tradicí.

Politicky jsou tyto země zajímavé pro zájmy Pekingu vůči EU-27– v oblasti východní a jižní periferie Evropy.

4. Zrod čínsko-východoevropského partnerství ČLR - VE-16

Ekonomická očekávání jsou hlavním motorem zemí VE-16 (+3) pro sblížení s Čínou, tento fakt je evidentní a zásadně se neliší od motivací EU. EU však pro srovnání představuje více koordinovaný celek, s větší ekonomickou a politickou vahou jednotlivých zemí a také s vizí kultivovat Čínu, vytvořit prostřednictvím tzv. sektorového dialogu dlouhodobou strategii s cílem působit na evoluci ČLR prostřednictvím *soft power*, a současně být přítom, tj. profitovat z investic a obchodu s asijským obrem.

Trend investic do východní a střední Evropy, ve kterém zřetelně klesá podíl západu, zatímco nárůst investičního proudu z ČLR je evidentní – již je na prvním místě a má tendenci dále stoupat. Zlomovým bodem je rok 2010, tj. souběh čínské investiční vlny v Evropě a potíží eurozóny. Tabulka: Hlavní zahraniční investorské země do východní a střední Evropy:²

- „Dvanáctibodový program“ explicitně nabídl úvěrový rámec 10 mld. US pro kooperační investiční programy v oblasti výstavby infrastruktury, *high-tech* a nových technologií a do ekologických projektů. Doprovodné organizační počiny zahrnují vysílání investičních a obchodních misí (ČLR) do jednotlivých VE-16 zemí, cílem je navýšit obchod na **15 mld. USD do 2015**; čínské subjekty mají zájem vytvářet ekonomické a technologické zóny, přičemž vláda ČLR bude podporovat

² Łukasz Białek: *Overview Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe (Przegląd bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Europie Środkowej i Wschodniej)*, Bulletin of Central and Eastern Europe – Puls of the region: No. 3, Central & Eastern Europe Development Institute (CDDI) relations, Warsaw, Tab. Ernst & Young, European attractiveness survey 2012, , <http://ceedinstitute.org/page/281>, s.3.

činnost čínských subjektů, spolu s EV-16 budou zkoumány možnosti výstavby železničních a dálničních tras.

• **Nejvyšším koordinátorem pro realizaci projektů je Ministerstvo obchodu ČLR.**

Čínská strana usiluje o spolupráci ve finanční oblasti prostřednictvím zřizování bankovních poboček, devizových swapových obchodů, využívání místních měn pro příhraniční obchod. Vedle zmiňovaných hlavních bodů celkový plán počítá s podporou turismu (rozšíření přímého leteckého spojení) a studijních programů (**2 mld. USD Fond na akademický výzkum**). Inaugurační konference Sekretariátu pro kooperaci ČLR a zemí VE-16 (*China- CEE/ Central and Eastern Europe/ Cooperation Secretariat/*) a první schůze národních koordinátorů se konala v září (7. 9. 2012) v Pekingu. Setkání bylo formálně zaštitěno účastí premiéra Wen Jiabaa. Za českou stranu se jej zúčastnil vedoucí koordinátor, Vrchní ředitel sekce mimoevropských zemí MZV Daniel Koštoval, který přednesl českou iniciativu uspořádat v Praze setkání expertů a také setkání politických zástupců, například na úrovni ministerských náměstků.

• **Zúčastněné evropské země přijímají diplomatickou ofenzívu Pekingu jako příležitost nebyvale povýšit své bilaterální vztahy s ČLR, ČR nevyjímaje. Z pohledu strategického partnerství EU-ČLR je ekonomická kooperační struktura Peking - VE-16 podstatně ještě více asymetrická než EU-ČLR, kdy mezinárodní, v podstatě multilaterální agendy ČLR-VE-16 nabývá charakteru přímého řízení Vládou ČLR, ministerstvem zahraničí ČLR a resortními ministerstvy.** Vedle toho se jedná a další navýšení vládní podpory čínských ekonomických subjektů v prostoru Evropy. Vlastní relevance ekonomických nabídek ČLR vůči partnerům VE-16 není co do kvantity (10 mld. USD) pro všech 16 zemí mimořádně vysoká, v poměru k úhrnu čínských PZI globálně i v Evropě. Nabídku úvěrů budou dle znění Dvanáctibodového programu poskytovat příznačně **Rozvojová banka ČLR (National Development Bank of China)**, která se angažuje v úvěrové politice v rozvojových zemích – v Africe, Latinské Americe a v Asii, dále *Export and Import Bank, Bank of China, Industrial and Commercial Bank, Construction Bank of China, China Citic Bank.*

- Dvanáctibodový program ve srovnání se strategickým partnerstvím EU-ČLR nepředstavuje komplexní a dlouhodobě definovaný program.
- Pro země VE-16 není tento stav nevýhodný, Brusel však může tento posun vnímat jako další zdroj dezintegrace ekonomické agendy, další rozšiřování prostoru pro vnější obchodní konkurenci, oslabení vnitřní jednoty ve společné hospodářské politice vůči Pekingu (anti-dumping, lobbying za ústupky v protekcionismu ČLR, kurs RMB, MES) nemluvě o existenci netransparentních finančních toků a tlaku na zaměstnanost uvnitř EU. Politicky jsou země VE-16 (v úhrnu) více pro-čínské než staré země EU-15, v globální zahraniční politice méně sdílející priority Bruselu.
- Reakce západních médií: kritická, podezřívavá

Postavení střední Evropy v rámci VE-16

Země Visegrádu jsou v Pekingu akceptovány jako regionální celek, která má kvalitní investiční reference, kterému diplomaticky ve vztahu k ČLR dominují Polsko a Maďarsko. Z hlediska výčtu zemí VE-16 (+3, tj. Ukrajina, Bělorusko a Moldávie), nepatří V4 k nejatraktivnějším regionům jako celek.

Pro ČR vítaná příležitost povýšit své kontakty s ČLR.